2007 жыл, 27-чи СЕНТЯБРЬ, ОРТА КЮН. № 187 (17838)

ЗАМАН

ГАЗЕТ 1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

БАГЪАСЫ 3 СОМДУ

ЖЫЙЫЛЫУ

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентинде граждан обществону институтун айныгъуна себеплик этиу эм адамны эркинликлери жаны бла комиссияны бу кюнледе болгъан жыйылыуунда юч вопросха къаралгъанды: Прохладна эм Элбрус районлада ич ишлени бёлюмлерини къуллукъчулары адамны эркинликлерине бузукълукъ этилмезин къалай жалчытханларыны юсюнден, комиссияны ишчи къауумуну республикалы телевидениясы ишин игилендириу жаны бла оюмларыны, предложениялары юсюнден эмда политика репрессиялагъа тюшгенлеге сыйырылгъан ырысхылары ючюн компенсация тёлеуню юсюнден.

Жамауат бла байламлыкъгъа таяна

Жыйылыуну комиссияны жууаплы секретары Беппайланы Суфиян ачханды эм бардырганды. Ол жыйылгъанны къаралгъаны вопросха бла шагъырей этгенди, аланы хазырлаугъа комиссияны членлери тири къатышханларын чертгенди.

Ызы бла биринчи вопросха кёре сёзню КъМР-де Теркмалка къазакъ округну атаманы, комиссияны члени Николай Любунягъа бергенди. Комиссия тинтиу ишле бардырганын кезиуюнде ичинде, дегенди ол, эки районну ич ишлерини бёлюмлеринде да, белгилеп айтырча, гражданланы эркинликлерине бузукълукъ этилмегенди. Адамланы тилеклерине, тарыгъыуларына, жарсыуларына РОВД-ланы бёлюмлеринде къаралгъан дайым ишлеген комиссиялада болжалгъа салынмай къаралады, тинтиу ишле бардырыладыла, болушлукъ кереклиле эсге алынып, алагъа онг бериуню шарт мадарлары этиледиле.

Быллай ишле эки районда да планлагъа кёре бардырылмагъа салынмазлыкъ ишле производство кенгешледе сюзюледиле. Участка уполномоченныйле кеслерини ишлерин адамлагъа тап болурча заманда бардырадыла. Жарым жылны ичинде РОВД-лагъа тюшген заявлениланы барысына да кезиуюнде къаралгъанды.

Андан ары сёзюнде Н.Г. Любуня адамланы излемлерине кёре комиссия медвытрезвительле ачылырларына, алкоголиклеге багъарча реабилитация ара ачыуну юсюнден волросларгъа къарауну тийишли кёргенин айтханды. Аны алайлыгъы жаш тёлюню ичгиден кери болуру ючюн кьайгыргыруду. Ишсиз айланнган жаш адамла ичгини орнына спорт, искусство бла юреширча этиу биогюнлюкде улуу политика магъаналы ишди, дегенди ол.

Ахыруна Николай Любуня комиссияны атындан милицияда ишлегенлени иш хакъларын кётюрюуню, ветеранланы пенсияларына къошууну вопросларына къарауну да тийишли кёргенин айтханды. Андан сора да, ол эки районда да ич ишлени органлары аманлыкъчылыкъны къайсы тюрлюсюне къажау кюрешлеринде да жамауат бла байламлыкъны игилендиргесе, кеслерини жууаплылыкъларын ёсдюрселе законлукъну кючлеуде биотюнда иги кёрюмдюле болдурулукъларын чертгенди.

Бу вопросну сюзюуге КъМР-ни Парламентини депутаты, комиссияны члени Руслан Абазов, КъМР-ни ич ишлерини министри, генерал-майор Юрий Томчак, Прохладна, Элбрус районланы ич ишлерини бёлюмлерини начальниклери Андрей Малик, Тёппеланы Атлы эм башкала къатышхандыла. Ала эки районну ич ишлерини бёлюмлеринде докладда ачыкъланмагъан бир къауум шартха айырып эс бургъандыла. Сёз ючюн, Руслан Исмелович Элбрус РОВД-да гражданланы эркинликлерине бузукълукъ этилген кезиуле болгъанларын эсге салгъанды. Юрий Иосифович, ол районну ишине багъа биче, анда арт кёзиуде болгъан терактла законсуз сауутланнган къауумланы хаталарындандыла, дегенди. Андан сора ол бу районда кадрланы вопросуна къаралгъынын, анда ич ишлени органларыны къуллукъчуларыны санын ёсдюрюрге керек болгъанын, ары сынаулу адамла жиберилликлерин айтханды. Ахырында ол районлада медвытрезвительле ишлеуню хатасы болгъанын тюйюлдю дегенди.

Эки районну да ич ишлерини бёлюмлерини къуллукъчулары адамланы эркинликлерине бузукълукъ этмезлерини вопросуна къарап, аны сюзюп, комиссияны членлери тийишли бегим къабыл этгендиле.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Кенгеш

Кемчиликле кетерилирлерин излегендиле

Тюнене Правительствону юйюнде КъМР-ни Президенттинде баш магъаналы миллет проектлени толтруу эм демография политика жаны бла советни кенгеши болгъанды. Аны КъМР-ни Президенти Арсен Каноков ачханды эм бардыргъанды. Советни эм Правительствону членлери, муниципальный районланы бла шахар округлары администрацияларыны башчылары, башха жууаплы къуллукъчула къатышхан жыйылыуда эки вопросха къаралгъанды. «Къабарты-Малкъар Республикада къагъанакъ сабийлени эм сабий тапхан аналаны ёлюулерин азайтыу жаны бла болум, ата-бабаладан ёте келген ауруулану болдурмауну мадарлары», «Саулукъ сакълауну биринчи звеносуну багъыу-профилактика учреждениялары медицина кадрла бла къалай жалчытылгъанларын юсюнден» докладланды саулукъ сакълау министр Вадим Бицуев этгенди.

Халны сюзюуге, Президентден сора да, республикалы Парламентни Председатели Бечелланы Илияс, Правительствону Председатели Андрей Ярин эм башхала къатышхандыла. Докладчыгъа соруула берилгендиле, кемчиликлени кетериу жаны бла кёп тюрлю кёргюзтюуле этилгендиле.

Жыйылыуда къаралгъан вопросланы юслеринден Советни оноулары, проектлерине къошакъла да кийирилип, къабыл этилгендиле.

Жыйылыудан толу отчёт басмаланырыкъды.

Бизни корр.

Жарашдырыучу предприятиялада

«Агро-Инвест» юлгю кёргюзтеди

Бюгюнлюкде эл мюлк продукцияны болгъанынлай сатып къоймай, жарашдырып, багъасы чыгъарча этиуге уллу магъана бериледи. Ол борчну тамамлауга консервала чыгъарыучу промышленность уллу юлюш къошханы белгилиди. Бизни республикада да тахта кёгетлени эм жемишлени жарашдырыугъа аслам эс бурулады. Ол а агропромышленность комплексини ырысхы къолайын кючлеуню баш мадарларындан биди.

Бёлюмде биогюнлюкде хал къалай болгъаныны юсюнден КъМР-ни Эл мюлк эм ашазыкъ министерствосуну эл мюлк продукцияны жарашдырыу жаны бла бёлюмюню таматасы Ксаналаны Римма (Таукенланы Малкъарбийни къызы) бла ушакъ этгенбиз. Ол уллу сынауу, хунери да болгъан адамды, сорууларыбызгъа тынгылы жууап бере, ол былай билдиргенди:

-Бизни республикада 31 консерва завод барды да, быйыл аланы экисинден къалгъанлары (Бахсандагъы бла Солдатская станицадагъы) бошала тургъан сезонда тохтамай ишлегендиле, онгларына кёре, продукция чыгъарып тургъандыла. Битеу алгъанда, аланы ючюю бла 20 минг тонна тахта кёгет жарашдырылып, 115 миллион условный банка консерва этилгенди. Озгъан жылда бу кезиуде болгъаны бла тенглешдиргенде, ол 25 процентге кёпдю.

Чекленнген жууаплылыгъы болгъан «Агро-Инвест» (алгъынгы «Агро+») обществону коллективи ол жетишимге уллу юлюш къошханыны юсюнден энчи чертирге тиймешлиди. Огъары айтылгъаныча, битеуда 20 минг тонна тахта кёгетден консервала этилген эселе, аны 4600 тоннасы бу предприятияда жарашдырылгъанды.

Тыш къыралладан келтирилген оборудование орналтылгъан, шёндюгюлю технологияла хайырланылгъан «Кенже» аш-азыкъ комбинат да бек иги ишлегенлени санындады.

Продукцияны качествосуна, аны ассортиментин кенгертиуге энчи эс бурулгъаныны хайырындан жарашдырылгъан консервала терк сатыладыла. Кёбюсюнде ала алыучулагъа алгъадан этилген келишимле тиймешлиликде жибериледиле. Тахта кёгетледен 27 тюрлю ашарыкъ хазырланады, же мишледен да 7 тюрлю. Тёрели консерваладан сора да, бу бёлюмню предприятиялары жангыларын чыгъарып тебиргендиле. Ол санда къудору консерва, цукини, кабачок, маринадха салынгган патисонла бардыла.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Ыспас

Хычыуун сёзле

Тюнене «Заман» газетни редакциясына къууанчлы иш болгъанды. Коллектив жыйылып тургъанлай, «Табийгъатны сакълауну эм къоруулауну региона аралы жандауурлукъ фондуну» илму къуллукъчусу Жансюйланы Светлана бла чекленнген жууаплылыгъы болгъан «Кавказны археология институту» общество таматасы Жансюйлану Владимир редакциягъа келип, «Заман» газет къулийланы Къайсынны юбилейине хазырланыу бла байланлы бардырылгъан ишлени тынгылы кёргюзтгени ючюн аны баш редактору Атталаны Жамалгъа бла энчи корреспонденти Холалланы Марзиятха фондну грамоталарын, поэтни ингилиз эм орус тилледе басмаланнган «Трава и камень» деген назму китабын, ол тугъанлы 90- жыллыгъына намысына Чегем ауузда Къайсынны атын жюрютген бийик тау тёппеге ёрлеуге аталып чыгъарылгъан энчи вымпеллени саугъагъа бергендиле. Журналистле къыйын да,сыйлы да борчларын тийишли толтургъанлары ючюн ыспас этгендиле.

Атталаны Жамал да, закий Къайсынны юбилейи бла байламлы этип айланнган къыйматлы да, магъаналы да ишлери ючюн келген къонакълагъа ыразылыгъын билдиргенди.

М. АДИЛОВА.

МИЛЛЕТ ПРОЕКТЛЕНИ - ЖАШАУГЪА

Онеки жангы машина берилгенди

«Саулукъ сакълау» миллет проектни чеклеринде шахарны терк болушлукъ бергенге службасына онеки жангы машина берилгенди. Нальчикни саулукъ сакълау управлениясыны башчысы Зоя Сокурова билдиргеннге кёре, юсюбюздеги жылны ахырына дери ала энтта да алты машина аллыкъдыла. Ала барысы да терапиягъа бла реанимациягъа керекли затла бла жалчытылыннгандыла.

«Саулукъ сакълау» миллет проектни жашауда барлыгъы бла байламлы ара шахарны саулукъ сакълау учрежденияларына, аланы лабораторияларына отуз бёш шёндюгюлю оборудование берилгенди, аладан жыйырма алтысы - быйыл.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Къабарты-Малкъар къырал университни кесини къурулушчу бригадасы барды. Анда урунгланла Мокъаланы Аскербий, Зезаланы Алим, Валера Тлакодубов (суратда солдан онгнга) кёп тюрлю ишлени тамамлайдыла. Университни оноучулары не къыйын жумушну да бу жашлагъа ышанадыла.

Суратны МАМАЙЛАНЫ Алий алгъанды.

Фестиваль

Театрны сюйгенле Махачкъалада жыйылгъандыла

Бу юнледе Дагъыстанда Шимал Кавказны республикаларны эм Къара Тенгиз-Каспий регионну орус театрларыны халкъла аралы фестивалы бардыралады. Аны бла байламлы 22-чи сентябрьде Махачкъалагъа Къабарты-Малкъардан, Грузиядан, Къарачай-Черкесден эм башха республикаладан орус театрланы актёрлары, труппалары, театр искусствону сюйгенле да келгендие.

Фестиваль спектакъле республиканы ара шахарыны М.Горький атлы орус драма эм А.Салаватову атыны жюрютген къумукъ музыка драма театрланы сахналарында кёргюзтюледиле. Фестивальны уа Россейни къыралакадемиялы гитче театры ачханды. Ол А.Чеховну пьесасына кёре салынган «Свадьба, свадьба, свадьба!» деген спектакльны кёргюзтгенди.

Бу иш Дагъыстанны культура жашауунда уллу магъананы тутады эм айны аягъына дери бардырыллыкъды.

Бизни корр.

Ачыкълыкъ

КъМР-ни Правительствосунда приёмный ачылганды

Энди республикада жашагъан хар адамны Къабарты-Малкъарны Правительствосуну Председателине, аны заместительлерине, министрлеге, анга кёре комитетлени председательлерине приёмгъа тюшерге онгу барды. Аны юсюнден жаланда КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну гражданланы обращениялары бла ишлеу жаны бла приёмныйне билдирирге керекди.

Анда жумушлары бла келгенле бла ушакъ этедиле, приёмгъа къачан эм не заманда алынырыгъын айтадыла. Приёмгъа алгъадан жазыу Правительствону члени анга келлик адам бла тюбешиуге хазырланыр ючюн бардырылады.

Приёмный геуюрге эм байрым кюнледе 14.00 сагъатдан 17.00 сагъатха дери ишлейди. Бир тюрлю сылтау бла приёмный кюн башха кюнгге кёчюрюлсе, приёмныйде ишлегенле аны юсюнден жаздырган адамгъа билдирликдиле.

Сорлукъларыбыз болгъанла бу телефон бла сёлешсинле: **40-36-92**.

КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

ПРОИЗВОДСТВО

Завод жангыдан кюч ала барады

Темир-бетон изделияла чыгъарыучу ючюнчю номерли завод кесини замангында Тырнауузну биринчи номерли шахта-къурулуш управлениясыны баш бёлюмлеринден бири болуп тургъанды. Ол кезиуде шахтачыланы жаш шахарында производство, социально-культура, халкъны жашау жумушларын жалчытхан объектлени, жашау юйлени къурулушларыкъыстау бардырырла эдиле. Бетон-раствор узелни къатында уа самосвалла бетон алып кетерге эрттенликден окъуна узун очередьде тургъандыла. Предприятие башха продукция да чыгъаргъанды – темир-бетон плитала, панельле, арматура дегенча затла.

Андан бери, халкъда айтылычусуча, кёп суу саркъгъанды. Вольфрам-молибден комбинат тохтайды, аны производство кючюн алгъынча кенгерте барыу керек болмай къалады. Битеу алып айтханда уа, Тырнауз шахарда, саулай Элбрус районда окъуна къурулуш бир ауукъ заманнга ёчюледи эм къурулуш материаллагъа сурам болмай къалады. Алай завод кесини инфраструктурасын, оборудованиясын сакълаялгъанды, жангыдан сурам чыкъгъанлай а, производствосун бошлагъанды. Аны продукциясы, сёз ючюн, 2000 жылда Тырнауздан табийгъат къыйынлыкъдан сора Гирхожан судда ырхыла кетерик темир-бетон изделиялагъа керекли болуп къалады. Бусагъатда ол объект, хазна къалмай, битгенди дерге боллукъду. Алай завод андан сора ишсиз къалмагъанды. Бир ненча жыл мындан алгъа чекленнген жууаплылыгъы болгъан «Завод железобетонных изделий» общество къуралгъанлы предприятие тирилгенди.

- Биогюнлюкде биз предприятиланы, организацияланы эм энчи адамланы заказларына кёре бетон, темир-бетон изделияла, зыгъыр эм башха къурулуш материалла чыгъарабыз, - дегенди заводну генеральный директору Селяланы Азрет-Алий.– Сёз ючюн, айны ичинде бир минг кубометрден артыкъ бетон этебиз. Битеу технология ызны жангыртханбыз. Ол а бизге, бек алгъа, электрокючге къоранчланы азайтыргъа онг бергенди.

Производствону къурауда белгилеп айтырча дагъыда бир зат барды. Шёндю завод ишин толусчулай этерча машинала эм механизмле –экскаваторла, жюклеучю техника, автосамосвалла, бетонну булгъауучу миксерле бла толу жалчытылгъанлыпды. Сырьё материалланы эм хазыр продукцияны ташырча да транспорт барды. Андан сора да, тышындан автотранспортну чакъырыуу кыысхаргъаны бла байламлы транспорт къоранчла биле-биле азайгъандыла.

Производствону техника жаны бла жангыртыу эм къоранчланы азайтыу чыгъарылгъан продукцияны кеси багъасын учуландырыргъа, тёлеулени башын жабаргъа заводха онг бергенди. Бюгюнлюкде аны регионда кесича продукция чыгъаргъан къайсы предприятие бла да багъала эм качество жаны бла конкуренция бардырыргъа кючю жетеди. Мында не иш хакъ, не хайырланылгъан энергоресурсла ючюн тёлеу борчла жокъдыла.

Жыйырма адамдан къуралгъан коллектив озгъан жылда тёрт миллион сом багъасы продукция чыгъаргъанды. Ырхы кетерча илипинде ишлеуден сора да, ол башха объектлени да къурулуш материалла бла жалчытып тургъанды. Ала Элбрусну тийресинде канат жолну ишлегенде да хайырланылгъандыла.

- Биз жууукъ заманлагъа этген планларыбызда кёргюзтюгенине кёре, - дегенди Селяулу, - Бедик элде пепло-пензакарьерни хайырланыргъа бериргеке ркебиз. Анда жыйырма чакълы адам ишлерикди. Андан сырьёну кесибизни заводха келтиргенбиз бла къалмай, Нальчик, Пятигорск шахарлада бизнича предприятиялагъа да жибериликбиз. Аны юсюнден келишим да барды. Темир-бетонну эм башха продукцияны чыгъарыуну ёлчемин кёбейтиргеге муратыбыз барды.

Сатыуну юсюнден айтханда уа, жууукъ заманда башланырыкъ бир къауум уллу къурулушла белгили этилгендиле. Ала бек алгъа Элбрус районну перспектива планларына кирген канат жолланы кезиулю кесеклеридиле эм башха объектледиле. Тырнауз шахарда Камук суууда эм Тютю суууну тийресинде ырхыла сарқъырыкъ илипинлени къурауларда башланыргъа керекдиле. Бизни болушлугъубуз керек болукъ республиканы башха районлара бла да байламлыкъла тохташдыра барлыкъбыз.

ТЕМИРЛАНЫ Анатолий.

Диссертациясын эки усталыкъ бла къоруулагъанды

2 бет

Келир ыйыкъгъа

TV-ны, радиону

ПРОГРАММАЛАРЫ

3-4 бетле

Жамауат бла байламлыкъгъа таяна

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Жыйылыуда республикалы телевиденияны ишин игилендириую юсюн ден воп-росха кёре, Къабарты-Малкъарны Культура фондуну председатели, комиссияны члени Владимир Вороков, «ОРТК «Нальчикни» таматасы Руслан Жанимов, «ВТК» «Кабардино-Балкария» къыралъ учреждениясыны директоруну заместители Ахмет Хацуков, Черек районну администрациясыны башчысы, комиссияны члени Темиржанланы Махти, КъМР-ни Православлыкъ килисаларыны протоиереини благочинный, комиссияны члени Валентин Бобылев эм башкала сёлешгенгиле. Ала республикалы телевиденияны ишин игилендириую къаллай онглары болгъанларын юсюнден кеслерини оюмларын айтхандыла.

Алай бу вопросну юсюнде ала бир оюмгъа уа келалмагъандыла. Сёз ючюн, Владимир Халидович бла Руслан Мухамедович болгъан онгла толуракъ хайырланылсала, бу ишде бир тюрлю проблема жокъду дегенни айтхандыла. Алай, Ахмед Хацуковну оюмуна кёре, телевидение аппаратура эски болгъанды, ол биогюнгнгю кюнню изламлерине келишмейди, «Вещательный телевизионный канал «Кабардино-Балкария» къыралъ учреждениясы ишлер жери жокъду, коллективни урунуу болумлары осалдыла.

Жыйылыу комиссияны ишчи къауумуну информациясын эсге алгъанды, анга кёре къаллай ишле этилиргё керек болгъанларын энтта да бир кере сюзюп, аны КъМР-ни Президентине билдирирге, республикалы телевиденияны ишин игилендириую къошакъ мадарлары этилирлерин тилерге деген оноуну къабыл кёргенди.

Ахырында комиссияны председатели Беппайланы Суфиян политика репрессияланы кезиуюнде ырыс-хыларды сыйырылгъанладан республикада бир къауум адамгъа ахча тёленнгенини юсюнден шарт юлгюле келтирип айтханды.

ТЕММОЛАНЫ Мухадин.

ИЛМУ

Кеслерини къадарларын илму бла байламлы этген жаш адамларыбызны санына КъМКъУ-ну битеую биология, экология эм табиигъатны хайырланыу кафедрасыны преподаватели Холамханланы Марина да къошулгъанды. Ол, «Эколого-биологические особенности Гудаурской полёвки» деген темагъа илму ишин къоруулап, биология илмуланы кандидаты болгъанды.

Махачкъала шахарны Экология институтунда жыйылгъан илму совет аны ишине бийик багъа бергенди. Экология жаны бла диссертация къоруулагъан таулу тиширыуланы арасында Марина бек биринчилени санындады. Аны бла да къалмай, аны илму иши эки усталыкъгъа кёре къоруулангганнга санаялгъанды.

Диссертациясын эки усталыкъ бла къоруулагъанды

-Марина, бек алгъа бу жетишиминг бла алгышлайма. Экология илму бла къачан кюрешип башлагъанса?

-Бызынгыны орта школунда окъуған заманымда биологияны бек сюйгенме. Ол предметден бардырылгъан район, шахар олимпиадагъа да къатышып тургъанма. Алай бла анга сейирим бютюнда ёсгенди. Школну бошагъанданда сора университетни биология факультетине окъургъа киреме. Ючюнчю курсда уа «ботаника», «генетика», «зоология», «битеую биология эм экология» деген усталыкъларгъа кёре студентлени башха къауумлагъа юлешедиле. Ол заманда мен экологияны сайлайма.

Алай бла ючюнчю курсдан окъуна биология илмуланы доктору, профессор Дзуев Руслан Исмагиловични башчылыгъында илму иш бла жазып башлайма. Ол заманда темам да башха эди. Болсада бу алим, студент илму иш бла кюрешаллыгъын бла къаллыгъын сынамай, диссертацияны жаздырып башлатмайды. Алай бла мен университетни бошагъанымдан сора эки жыл кафедрада ассистент болуп да ишлейме. Жаланда андан сора ачылгъанды мени аспирантурагъа жолум.

Ишлей тургъанымлай, заочно окъуғанма анда. Кесибизни университетде аспирантура болгъаны уа бек иги эди. Алай илму иш жазар ючюн, материал жыяргъа керекди. Экологияда, башха илмуладача, библиотекалада олтуруп, хар нени да тамам этип къоялмайса. Кёп айланыргъа, жюрюрге да тюшеди. Илму башчым мени темамы тюрлендиреди. «Эколого-биологические особенности Гудаурской полёвки (таулада болуучу, тюбеучю чыханланы бир тюрлюсю)» деген теманы уа кафедраны жыйылыуында къабыл кёргендиле.

-Бир диссертацияны къоруулап, эки усталыкъдан илму даражагъа тийишли болгъанла алай кёп тюйюлдюе. Аны ючюн бек кёп кюреширге, ишингни къыйматы да тутхучу болургъа керекди, баям.

-Огъарыда айтханымча, экологиядан илму иш жазар ючюн, материал жыйгъан бек кюйлыды. Тиширыугъа уабютюнда. Нек дегенде таулагъа ёрлергe да тюшгенди. Сёз ючюн, мен Эльбрус, Черек районлада да биийикледе тюбеген чыхханланы (полёвкланы) жыйып, тенглешдирип, аланы къалайда болгъанларын ачыкълап, юч жылны ишлегенме.

Пятигорск жанларында да айланнганма материал излеп. Чыхханланы да рюкзакга жыйып, тау жерледен алай тюшюп тургъанма. Была кеслери да КъМР-ни Къызыл китабына жазылгъанладыла. Сора аланы тенглешдириу иш бардырыр мурат бла уа МГУ-ну зоология музейинде эки айны материал жыйгъанма. Аны библиотекасы бла да хайырланнганма. Биология, экология жаны бла Санкт-Петербургда институт Россейде бек кючлюге саналады, анда да болгъанма. РАН-ны зоология институтунда да бардырганма сыналуа.

Санкт-Петербургда институтха барама дегенимде, мени ишден жибермей тохтагъан эдиле. Жюрегим бек къыйналып тургъанма. Алайынлай бизни кафедрагъа Плеханов атлы институтдан (ол а Санкт-Петербургдады), ары усталыгъын ёздюрюрге мындан бир адам жиберигиз деп, кёгъыт келеди. Ол насып манга тюшеди. Алай бла, кюндюз усталыгъымы ёздюрюп, ингирде уа экология институтха жюрюп тургъанма. Дуниягъа аты белгили болгъан жерде материаллагъа къараргъа онгум, эркинлигим да болгъанына чексиз къуунганма. Андан къайтханымдан сора диссертациямы жаз затын жерине тыйшидиреме.

Кесибизни университетде экологиядан илму совет болмагъаны себепли, ишими Махачкъаланы экология институтунда къорууларгъа тюшеди. Къоруулауну аллында, диссертациягъа къаралгъан кезиде уа, советни таматасы Абдурахманов Гайирбек Магомедович аны бек игиге санайды. Ол, илму советни бирси келечилери да бу жалан бир усталыкъдан (экологиядан) угъай, экинчи (зоология) усталыкъ бла да къоруулангыргъа тийишли ишди дейдиле. Аны себепли диссертациямы, авторефератлагъа да эки усталыкъны жазаргъа тюшгенди.

Илму ишиме жыйыргма беш оюм келгенди. Ол а аз тюйюлдю.

Соруулагъа жууап берип бошагъанымдан сора да, оюмларын кёпле айтхандыла. Алай бла, советни келечилери бирча ыразы болуп, эки усталыкъдан да илму даражагъа тийишли болгъанма.

-Сени илму ишингде жангы зат а неди?

-Мен тинтген Эльбрус эм Черек районланы тау жерлеринде тюбеген чыхханлагъа илмуда ала барысы да бирдиле деп алай айтылып тургъанды. Ол алимле бу жаныуарланы тыш кёрюмдюлерини ушаллыкъларына кёре юлешгендиле башха тюрлюлеге. Ол методиканы энди эскиргенин ким да ангыларыкъды. Мен а лабораторияда анализле бардыргъанма. Бу чыхханланы ДНК-ларын Москвагъа элтип тинтгенме. Анализледен ачыкъланганына кёре, Черек районда, Минги тау тийресинде тюбеген бу жаныуарчыкъланы бир тюрлюге санаргъа артталыда жарарыкъ тюйюлдю. Аланы бир бирден башхалыкълары уллуду.

Андан сора да, бир затны айтыргъа боллукъду. Бу гитче жаныуарчыкъла экологияны тазалыгъына бла кирлилигини белгисидиле. Аны себепли ала тюбеген жерлени бек тазагъа санаргъа боллукъду. Была, чыхчанланы бирси тюрлюлерича, кирли жерлени сюймейдиле. Сёз ючюн, студентле бла бирге шахарда Гидрометзавод тийресинде тюбегенлеринденде (ала полёвкала тюйюлдюле) материал жыйгъанбыз. Аны тинтип къарагъаныбызда, бу тюрлю чыхханланы физиологияларында кёп башхалыкъла болгъанлары ачыкъланганды.

Алай бла уа шахардагъы экологияны кирлилиги аланы саулукъларына иги да хата тюшюргенини юсюнден айтыргъа боллукъду. Аны алайлыгъы уа адам улуну келир заманына заранны юсюнден да сагъыш этдиредиди. Биз кесибиз жашагъан, тургъан жерибизни таза тутсакъ, саулукъну башы андады. Экология, аны тинтген алимле изленген да олду.

Ушакъны
МОКЪАЛАНЫ Зухура
бардыргъанды.

Суратны **ХОЛАЛАНЫ Марзият** алгъанды.

Президентге письмода

Уллу басымлары болгъан суу ызла тартыллыкъдыла

Биз тёш жерде жашайбыз, ол себепден а тийребизде быргъылада суу болмайды, жокъну орунндады. Тарыгъыуубузну айтып, элни эм районну администрацияларына кёп кере баргъанбыз. Суу жыйылыуу башында ишлеригиз, алай бла уа сизни суу ёсе жалчытырыкъдыз, дей эдиле бизге оноучула. Алай жылла бла заман озгъанлыкъгъа, иш жеринден тепмегенди.

ЭЛЬМЕСОВА Зухура Аюбовна.
Исламей эл.

Бахсан муниципальный районну администрациясыны башчысыны борчларын толтура турған **Х.Л.СИЖАЖЕВНИ** жуугъы:

Тарыгъыуну жиберген тиширыу айтхан жер Исламей элни огъары къыйырыды. Алайгъа суу жетмей къалгъанына сылтауу быргъы ызда суууну басымыны къарыусузлугъуду. Бушхача айтханда, тёбенирекде орналгъан юйле суууну бир кезиуде кёп алсала, огъаргъы быргъылагъа суу чыгъалмайды. Бу жарсыу элде кёп жылладан бери да барды. 2006-2007 жылла Исламейде битеую узунлукъларын 2,1 километр болгъан эки суу суз тартылгъанлады. Аланы хар бирини суууну запасда тутхан эни башнялары бардыла. Элни огъары жанын суу бла жалчытырыкъ дагъыда аллай эки суу ызны проект-смета документацияларын хазыр этилгенди, аланы къурулушларын тамамлау бла байламлы конкурс бардырыллыгъыны юсюнден билдириуле басмаланнгандыла.

Гара суууну чыгъарыу ёседи

Мындан алгъаракъгъала диз хальыа заводда чыгъарылгъан гара суууну эркин, сезон заманлада багъасы да кётюрюлмей, табыл тура эдик. Бусагъатда уа тюкенлени тапкаларындан ол арталлыда къуруп къалгъанны орунундады. Бу гара суууну чыгъарыуну кёбейтир мурат бармыды, республиканы адамлары аны къытлыгъын сынамазлыкъ заман боллукъмуду?

Юрий Сергеевич. Нальчик шахар.

КъМР-ни эл мюлк эм аш-азыкъ министри **Т.Х. ЭРКЕНОВ** жуугъа береди:

«Халвичный завод «Нальчикский» ОАО гара суууланы эм алкогольлары болмагъан суусапланы 2004 жылны ахырында чыгъарып башлагъанды. 2005 жылдан бери уа предприятие алкогольсуз суусапланы ассортиментлерин, ёлчемлерин кёбейте эм качестволарын игилендире келеди. Ала тыйгъычысы сатылгъанлап турадыла. 2006 жылда аны продукциясы 275,3 миллион сом багъасы ёлчемде сатылгъанды, юсюбюздеги жылны биринчи жарымында уа ОАО - да 150,0 миллион сом багъасы продукция чыгъарылгъанды. Ол а, озгъан жылны биринчи жарымындагъы бла тенглешдиргенде, 27 процентге кёпдю (гара суууладан белгиленнген 3100 мингни орунуна 4144 минг жарымлитрлик шеша чыгъарылгъанды, алькоголсуз суусапладан 3000 минг декалитрни орунуна 964 минг декалитр, сырадан 350 минг декалитрни орунуна 359 декалитр чыгъарылгъандыла).

Предприятияны башчылары, продукциягъа сурам ёсе баргъанын эсге алып, суусапланы чыгъарыуну кёбейтирге оноу этгендиле. Бусагъатда уа жангы бишириую цехни эм суусун аш-азыкъ затланы шешалагъа кыяркъ жангы ызны хайырланылыргъа бериу жаны бла ишле кыстау бардырыла турадыла. Ол бир сагъатны ичинде 12 минг шешаны, тийишли продукцияны къуюп, толтурлукъду (шёндюю хайырланылгъа тургъан ыз ол заманны ичинде 6 минг шешаны толтурады). Оборудование хайырланылыргъа быйыл октябрь айны биринчи жарымында бериллиждиги. Чыгъарылыкъ продукцияны ёлчемин кёбейитирге белгиленнгенин эм кюз арты-къыш кезиуде суусаплагъа сурам азайгъанын эсге алып, предприятияны оноучулары продукцияны тышына жиберу бла байламлы мадарланы излейдиле, республикагъа бек жууукъ регионла бла-Крансодар эм Ставрополь крайла бла, Къарачай-Черкесс, Север Осетия-Аланиягъа, Чечен республикала бла-сатыу-алыу байламлыкъланы кючлерге умут этедиле.

Битеу республикада уа гара суула эм алкогольсуз суусапла кёп чыгъарыладыла. «Халвичный завод «Нальчикский» ОАО-дан сора да, ассортиментлеринде гара суула болгъан предприятияла –«Каббалкресурсы» ОАО, «Хабаз» ООО, «Гермес-Ника» ЗАО, «Реал-Бизнес» ООО да-тутхучу ишлеп турадыла. Республиканы сатыу-алыу сетинде жер-жерли производительлени бир кезиуде ишлеп тургъан бир ненча сатыу-алыу маркалары хар заманда да боладыла.

Конкурс

«Жылны журналистине» - автомобиль

Бу юнледе Грозныйде, Чечен Республиканы биринчи Президенти Ахмат Кадыровну хурметине аталып, журналистлени "Золотое перо" деген 3-чю Битеуроссей конкурслары бардырылады. Анга Къабарты-Малкъардан, Север Осетия-Аланиядан, Астрахань, Ростов, Волгоград областьладан, Краснодар эм Ставрополь крайладан, Марий Эл Республикадан журналистле кеслерини ишлерин жибергендиле. Быйыл конкурсха АБШ-ны бла Болгарияны журналистлери да къатышадыла.

Бу ишни Россейни жигитин Ахмат Кадыровну атын жюрютген регион жамаат фонд куургъанды. Аны бла мураты - Россей Федерацияда жашагъан миллетлени араларында шуёхлукъну кючлендириудю. Конкурсну кезиуюнде онбир номинацияда ол тематика бла байламлы 525 журналист ишге къараллыкъды.

"Жылны журналисти" деген атха тийишли болгъанны саугъагъа автомобиль берилликди. Биринчи юч жерге чыкъгъанла уа дипломла, ахча саугъала да аллыкъдыла. Конкурсда хорлагъанланы сентябрь айны ахырында Гудермесде саугъаларыкъдыла.

Журналистлени араларында бу эрмшну 2005 жылда республиканы ичинде бардырылып башлагъанды. Озгъан жыл анга Юг федеральный округну журналистлери да чакъырылгъандыла.

Чеченни башчысы Рамзан Кадыров республикада асламлы информация органланы айнытыугъа уллу зс бургъанын да белгилемей жарамаз. Аны башламчылыгъы бла ЧР-ни къыралъ университетини журналистле хазырлагъан факультетини бек ири беш студенти А.Кадыровну фондундан хар ай сайын стипендия аладыла.

Олег ХАШУКАЕВ.

Тюбешиу

Къайсыннга къайтмай а...

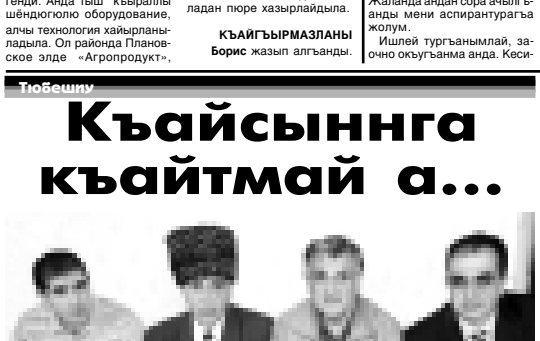

Озгъан ыйыкъны орта кюнюнде республикагъа Къарачай-Черкесден тёртеулен келгенден эдиле. Ала- жыйырмадан артыкъ китапны автору Сюйюнчланы Азамат, аны къарындашларындан туугъан предпринимательле Сюйюнчланы Альберт бла Мурат, жазыучу, журналист, телеоператор Тебуланы Шукур эдиле. Къарачайлы къарындашларыбыз ата-бабаларыны жерлери - Быызынгъыгъа барып, аны кёрюргe, тукъумларыны юсюнден тарых магъаналы материалла жыярга муратлыдыла.

- Тукъум тамырларыбызны биз тынгылы билип,-дегенди Азамат,- ёсюп келген тёлюлеге да ачыкъ этмесек, артда сокъураныргъа тюшер, биз ёмюрлюк тюйюлбюз. Сюйюнчы бла Орусбий къарындашла болгъандыла. Материалла жыйышдырсакъ, китап жарашдырлыкъбыз. Дагъыда бир кере таулары-бызгъа къараргъа, алагъа баш уругъла, аланы танысыкъларгъа да сюебиз.

Ол ишибизде бизге мында кёпле болушадыла. Аланы араларында жазыучула, поэтле, алимле да бардыла. Ала Додуланы Аскер, Шауаланы Хасан, Бегийланы Абдуллах, Малкъондуланы Хамит, Берберланы Бурхан эм башхаладыла. Кязим хажини танымагъанма, алай аны назмуларыны кёбюсюн кёлден билеме, бек сюйюп окъуйма. Андан сора, жазыучула Шахмырзаланы Саид, Отарланы Керим, Залийханы Жанакъайыт, Тёппелены Алим, башхала бла кёп туз-гыржын ашагъанбыз.

Къайсынны уа иги таныл эдим. Бюгюн бери келип, аны эсгертмесини къатында бир кесек сюелмей а къалай кетейик. Ол хар бирибизни да борчубузду.

Бир акъылман былай сорғанды: «Къуш не этеди учарча?». Жаш адам анга былай жууап бергенди: «Къуш къаратланы къагъарга керекди». «Угъай, - дегенди анга акъылман. -Алгъа, жюргенн ёхтемликден толтурул, къатлыгына кюч берип, къуш алай учады».

Аллайын, былайгъа келип, алгъа кёлленирге, бизни тамата къарындашыбыз Къайсынча акъылманлагъа энтта да бир кере салам берирге, хурмет этерге керекбиз. Бу затланы келе тургъан тёлюле кёрюрге, билирге, аланы андан ары бардырыргъа борчлудула.

Нек дегенде таула, къаяла, черекле да бир бирге ушамайдыла. Адамла да алай. Къайсынчала, Керимчала,- къаяладыла. Аны себепли келип турабыз Къайсынны сын ташына, анга биосюрю сёзюбюзню энтта да бир кере айтыргъа.

Ол борчубузну бир кесегин окъуна толтуралсакъ-игиди. Къабарты-Малкъаргъа келип, Къайсынны, Кязим хажини эсгертмелерине, къабырларына, юйлерине баралмазча Аллах этмесин.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

СУРАТДА: (солдан онгнга) Сюйюнчланы Мурат, Сюйюнчланы Азамат, Тебуланы Шукур, Сюйюнчланы Альберт.

Суратны автор алгъанды.

БИБЛИОТЕКА ИШ

Окъуучула ыразыдыла

Нальчик шахарны кёзлеринде къыяулары болгъанла жюрюген библиотекасында ишлегенле бери келгенлени изламлерин тынгылы жалчытыр ючюн, кючлерин аямайдыла. Ала жазыучула, культура, социальный сферадала урунгганла эм башхала бла да тюбешиуле къурайдыла. Бери Виктор бла Мария Котлярова да терк-терк келиучюдюле. Ала бла ушакъ бардырыргъа уа окъуучула бютюнда сюедиле.

Хар орта юон сайын а мында шатык окъуну кружогу болады. Аны Пачева Роза бардырады. Ол газетледе бла журналлада басмаланнган материалланы жыйып, аланы юсюнден билдириу этгенди сора кружокга келгенле тынгыларгъа, билирге сюйген затланы окъыйдыла.

Бу кружокга къарт, жаш демей жюрюйдюле. Газет, журнал статьяланы окъуу бошалгъандан сора уа ала жыярга да бек сюедиле. Ол кезиуледе библиотекагъа спонсорла саугъагъа берген DYD-караокени хайырланадыла. Мында шашка, шахмат ойнарча онгла да бардыла. Къысхасы, библиотекада иш иги къуралады, окъуучула ыразыдыла.

Бизни корр.

Бюгюнлюкде республиканы ара мюлклеринде къойла хазна къалмагъандыла. Ол малла энчи эмда фермер мюлклеге кёчгендиле, алада кёпден-кёп бола барадыла. Аны бла байламлы предпринимательле, къауум-къауум болуп, ишлейдиле.

Эльбрус районну Кёнделен элинде оп халда бирикген предпринимательлерини бир къошу шёндюю Минги тауну этегинде, Жылы-Суу деген жерде турады. Бу суратда сиз аны къой сюрюуюне къарагъанла (солдан онгнга) Тебердиланы Замирни бла Ахматланы Омарны кёресиз. Ала жайлыкъда суууккла тюшгюнчю турургъа айтадыла.

Суратны УЛБАШЛАНЫ Халим алгъанды.